

**მოფერება-ალერსის გამომხატველ სინონიმთა სემანტიკური და
ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზი**
(ქართული და ინგლისური ენების სინონიმთა ლექსიკონებზე დაყრდნობით)

წიგნაძე შორენა

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის თელავის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

აბსტრაქტი. სტატიაში განხილულია მოფერება/ალერსის სემანტიკის მქონე სინონიმური ველები. საანალიზო წყაროდ გამოყენებულია ქართული და ინგლისური ენების სინონიმთა ლექსიკონები. სინონიმების შესწავლას საკმაოდ დიდი ხნის ისტორია აქვს. განსაკუთრებით საინტერესოა მათი კვლევა სხვადასხვა სისტემის ენებში. მხედველობაში გვაქვს ის განსხვავება, რომელიც არსებობს ქართულ და ინგლისურ ენებში, როგორც სტრუქტურულ-სემანტიკური, ისე ლინგვოკულტუროლოგიური თვალსაზრისით. სინონიმები ენის ლექსიკურ-სემანტიკური სისტემის შემადგენელი ნაწილია და მათი არსი მნიშვნელობათა სრულ ან ნაწილობრივ დამთხვევაში მდგომარეობს. მათი შესწავლა ხელმისაწვდომს ხდის ენის გამომსახველობითი საშუალებების უმდიდრეს მარაგს, გვამღევეს მათი სისტემურად წარმოდგენის შესაძლებლობას, რაც „განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როგორც მშობლიური, ისე უცხო ენის შესასწავლად” (ჯორჯანელი კ. 2006:6).

ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზის დროს ყურადღება ძირითადად გადატანილია იმაზე, თუ რას ნიშნავს მოცემული ცნება სხვადასხვა ენაში, რას გულისხმობს, რას გამოხატავს; რამდენად განსხვავდება ერთი სამყაროს ენობრივი სურათი მეორე ენის სამყაროს ენობრივი სურათისაგან.

როგორც სინონიმებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, ორივე ენაში უნივერსალურია საალერსო მიმართვის ფორმებში გასუბსტანტივებული ზედსართავი სახელებისა და ზონონიმების გამოყენება. თუმცა, ადგილი აქვს ინდივიდუალიზაციას, რაც, რა თქმა უნდა, თითოეულის ლინგვოკულტუროლოგიური სპეციფიკიდან გამომდინარეობს. მაგ. სპეციფიკურია ინგლისურში მიმართვები: **sweetie-pie** (ტკბილი ღვეზელი), **bantam** (ბანტამი უკავშირდება შინაური ქათმის მომცრო ჯიშს), **minuscule** - (დამწერლობის ერთგვარი სახეობა, რომელიც ალერსის დროს გამოიყენება, როგორც ძალიან პატარა, უმნიშვნელო), ქართულში - **შენი კუჭისა! მიტირე / მტლად დაგედე / ჭირი მოგჭამე / ჭირი მოგპარე** და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: სინონიმები, სემანტიკა, ლინგვოკულტუროლოგია, მოფერება,

ალერსი.

სინონიმები წარმოადგენენ სემანტიკურად დაკავშირებულ მინიმალური რაოდენობის სიტყვებს, რომლებსაც საერთო ლექსიკური მნიშვნელობა და საგნობრივ-ლოგიკური შინაარსი აქვთ. მიუხედავად იმისა, რომ მათ მსგავსი სემანტიკა აქვთ, ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან ლექსიკური მნიშვნელობის შინაარსობრივი დატვირთვით, გამოყენების სფეროთი, ემოციურ-სტილისტური შეფერილობითა და მნიშვნელობის საკუთარი, განმასხვავებელი ელფერით.

სხვადასხვა სისტემის ენაში არსებული სინონიმების შესწავლის დროს, ჩვენდა უნებურად მივმართავთ სხვადასხვა კულტურის შეპირისპირებას. შეპირისპირების დროს სირთულეს წარმოადგენს არა იმდენად ენათა სხვადასხვაობა, რამდენადაც, როგორც გ. რამიშვილი მიიჩნევს, „ენათა შინაარსობრივი სხვაობა“. შინაარსობრივ სახვაობას იწვევს განსხვავებული შეხედულება გარე სამყაროზე, რომელიც ხან თანხვედრაშია, ხან კი შეინიშნება სხვაობაც. რაც ნორმალური მოვლენაა, რაგდან, როგორც ჰუმბოლდტი აღნიშნავს, ადამიანის მსოფლხედვა დამოკიდებულია იმ ენაზე, რომელსაც იგი ფლობს.

განვიხილოთ მოფერება/ალერსის გამომხატველი სინონიმები ქართულ და ინგლისურ ენაში.

ქართულ ენაში ალერსი არის სიყვარულით, ნაზი გრძნობით მოპყრობა, მოფერება, ხოლო ის ვინც ალერსი იცის, ვისაც ალერსი სჩვევია, არის ალერიანი (ქეგლი). სულხან-საბა ორბელიანთან ალერსი განმარტებულია, როგორც სიტყვით შექცევა (ორბელიანი 1993:23). ამ სემანტიკურ ველში განვიხილეთ ალერსი, ალერსიანი, ის ვინც ეალერსება და ვისაც ეალერსება; ალერსის გამომხატველი სიტყვები, რომლებიც მოფერება-ალერსის მნიშვნელობით გამოიყენება; პირფერი, პირფერობა, პირფერობს; აგრეთვე ის ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც დასტურდება ამ სემანტიკურ ველში.

ალერსი: ფერება, ფერობა, სიყვარულობა, ლამუნი, ლაციცი, ფოფინი, თათუნი, ცაცუნი, ღლაბუცი;

ალერსიანი: მოალერსე, მომფერებელი, დამყვავებელი; საფერებელი, საფერაო, სალოლიავო;

მოფერება-ალერსის გამომხატველი სინონიმები: პატარა, პაწაწა, პაწია, პაწაწინა, პაწაწინა, პაწაწინტელა, პაწაწ(კ)უნტელა, კიკნა, კიკნელა; ნამცეცა, ნალევა, ნაგალა, მოცუცქნული, პუჭურა, ბუჭულა, მინიატურული, მორჩილი, ცუცნა-კუკნა, ცუცუნა, თითის სიგრძე, თითისოდენა, თითისტოლა, ნეკისოდენა, ერთი ციდა, კრუხის პალო...

საალერსო სიტყვებად ქართულ სინონიმთა ლექსიკონში წარმოდგენილია გენაცვალე! გენაცვა! დაგენაცვლე! შენი კვნესამე! კესანე! გეთაყვა! თავს შემოგევლე, (შენ) შემოგევლე, შენი ჭირიმე! შენი სულის ჭირიმე! შენი სატკივარი მე! თავს შემოგევლე! შენ შემოგევლე! შენი კუჭისა! მიტირე, მტლად დაგედე, ჭირი მოგჭამე, ჭირი მოგპარე, დედაშვილობამ და ა.შ.

გენაცვალე - ქართულ ენაში ალერსის დროს ყველაზე ხშირად გამოიყენება, რომლის საშუალებითაც მთქმელი გამოხატავს სურვილს „მის სანაცვლოდ იყოს“, ე.ი.

მიმართვის ფორმით გამოხატულია სურვილი, გაიზიაროს ადრესატის ჭირი.

თავს შემოგველე, შენ შემოგველე - „ეს გამოთქმა წარმოიშვა შემდეგი ადათიდან: ძველად თუ ვინმე ავად გახდებოდა და ოჯახის წევრებს ეგონათ, რომ მოკვდებოდა, ავადმყოფის სიკვდილისაგან დასახსნელად ოჯახის წევრები თავს ევლებოდნენ, რომ ავადმყოფის მაგიერ თვითონ შეგებებოდნენ სიკვდილს და თვითონ კი სწირავდნენ (წირვას ადავლენდნენ) ავადმყოფის გასაგონად (გრიშაშვილი ი. 1997:304).

ჭირიმე - გამოთქმა, რომელიც იხმარება ალერსით, სიყვარულით მიმართვისას, შედგენილია სიტყვებისაგან ჭირი და მე, მნიშვნელობით იგივეა, რაც შენი (თქვენი) ჭირიმე. ჭირიმე! - გამოთქმა იხმარება, როდესაც აღტაცებული არიან ვისიმე ვაჟკაცური მოქცევით (ქეგლ).

საალერსო მიმართვებია - **შენი კვნესამე; კესანე**. ამ სიტყვა-ფორმების სემანტიკაც იგივეა, რაც შენი ჭირიმე, შენ გენაცვალე, რომლითაც მთქმელი გამოხატავს საყვარელი ადამიანის ჭირის გაზიარების სურვილს.

კესანე - პატარა, ცისფერყვავილებიანი, ლამაზი მცენარეა. ყვავილთან დაკავშირებით არსებობს თქმულება, რომლის მიხედვითაც ყველა მცენარეს შემოქმედმა თავისი სახელი უწოდა. მათ შორის ერთი პაწაწინა მთის ყვავილი, რომელიც უსახელოდ იყო - ატირდა. ყვავილმა თქვა: „არ დამივიწყო უფალო“... ზუსტად მაშინ უფალმა მიუგო: „სწორედ ეგ იქნება შენი სახელი“, ანუ კესანე. ამის შემდეგ მას მსოფლიოს ყველა ენაზე „არ დამივიწყო“ ჰქვია... ჩვენთვის კი უბრალოდ კესანე... (<http://intermedia.ge/სტატია/74879>). ამ პატარა, ლამაზს ყვავილს ლექსი მიუძღვნა ქართველმა მწერალმა გიორგი ლეონიძემ.

ალერსის გამომხატველ სინონიმებში ერთ-ერთ კომპონენტად გამოიყენება პირის ნაცვალსახელები. მეორე პირის მხოლოდობით და მრავლობითი რიცხვის ფორმები და პირველი პირის კუთვნილებითი ნაცვალსახელი, რომელიც ქმნის კომბინაციებს გასუბსტანტივებულ ზედსართავსა და არსებით სახელთან: **შენ შემოგველე, შენი (თქვენი) ჭირიმე, ჩემო ძვირფასო, ჩემო საყვარელო, ჩემო ყველავე, ჩემო სულისდგამე, ჩემო საყვარელო...**

ყველა საალერსო ფორმას ერთი სემანტიკა აქვს, ისინი მიმართვის ობიექტის ჭირის გაზიარების, მის ადგილზე ყოფნის, მისი ავადმყოფობის მორჩენის სურვილს გამოხატავენ.

ქართულ ენაში მოფერება-ალერსის გამომხატველი სინონიმები გადმოცემულია - **ა, -ინა, -უნა, -ელა, -ული** სუფიქსებით, რომლებიც ძირითადად ბავშვთან ასოცირებულ მოფერება-კნინობით სიტყვებს წარმოადგენენ: **პაწია, პაწაწინა, პაწაწკინა, პაწაწკინტელა, პაწაწ(კ)უნტელა, კიკნა, კიკნელა; მოცუცქნული** და ა.შ.

მოფერება-ალერსის გარდა ზოგიერთი მათგანი უარყოფითი ემოციის გამომხატველია. უარყოფითი ემოცია, დაცინვა-დამცირება ან ირონია დაკავშირებულია ზომის სიმცირესთან: **კრუხის პალო, თითის სიგრძე, თითისტოლა, ნეკისოდენა, ერთი ციდა**, რომლებიც პატარა ტანის ადამიანის სინონიმებად გამოიყენება.

ინგლისურ ენაში მოფერება-ალერსის გამომხატველ სინონიმთა სემანტიკური ველი შემდეგია: **caress** (მოფერება, ალერსი); **pat, stroke, touch** (ხელის თათუნის, ხელის

გადასმა, შეხება, მიფერება); **fondling** (ეფერება); **pat** (მიფერება); **cuddle, embrace, hug** (გულში ჩაკვრა, ჩახუტება, მოხვევა, მაგრად მოხვევა, მაგრად ხელის მოხვევა); **To fold in arms** (გულში ჩაკვრა) და ა.შ.

ინგლისურ ენაში ვხვდებით მოფერება-ალერსის გამომხატველ ისეთ სინონიმურ სიტყვებს, როგორცაა: **little / small** (პატარა) / **tiny** (პაწაწა) / **teeny** (ნამცეცა) / **minute** (უმცირესი) / **wee** (მცირე, ერთი ბეწო) / **infinitesimal** (უსასრულოდ მცირე) / **minuscule** (ძალიან პატარა, უმნიშვნელო) / **doll-sized** (თოჯიონის ზომის) / **diminutive, miniature, mini** (ჩვეულებრივზე ბევრად პატარა) / **baby** (ბავშვი) / **elfin** (ზღაპრული; ელფური) / **toy** (სათამაშო) / **itty-bitty / itsy-bitsy / teeny(-weeny) / teensy(-weensy)** (ნამცეცა, პატარა, პაწაწა, პაწაწინა) / **microscopic** (მიკროსკოპული), / **midget** (ჩვეულებრივზე ბევრად პატარა) / **teeny-weeny / teensy-weensy**.

აგრეთვე, მოფერება-ალერსის ფუნქციით გამოყენებულია შემდეგი სინონიმური მნიშვნელობის მიმართვის ფორმები და გამოთქმები: **darling** (ძვირფასო) / **sweetheart** (საყვარელო) / **beloved** (საყვარელი) / **love** (სიყვარული) / **true-love** (სატრფო) / **sweet** (ტკბილი) / **Honey** (თაფლი, ტკბილი, ძვირფასი) / **precious** (ძვირფასი) / **favourite** (საყვარელი) / **treasure** (საგანძური) / **Sweetie** (ძვირფასო, საყვარელო) / **sweetie-pie** (ტკბილი ღვეზელი) / **bit** (ერთი ბეწო) / **dollop** (თოჯინა) / **particle** (ნაწილაკი) / **spoonful** (სავსე კოვზი)... **My sweet! My Honey!** (ჩემო ტკბილო! ჩემო თაფლო!); **My love!** (ჩემო სიყვარულო!); **My dear!** (ჩემო ძვირფასო!); **My precious!** (ჩემო კარგო), **My pet** (ჩემო საყვარელო), **My cabbage** (ჩემო კომბოსტო – ჩემო ძვირფასო; ჩემო ფისო) და ა.შ.

ისევე როგორც ქართულში, ინგლისურშიც მოფერება-ალერსის სინონიმურ ველში ვხვდებით დაცინვა-დამცირების ან ირონიის გამომხატველ სინონიმურ ერთეულებს, რომლებიც, ძირითადად, ზომის სიმცირეს უკავშირდება: **Undersized, dwarf, midget, pygmy, minuscule, Lilliputian** (ჯუჯა; დაბალტანიანი; დადაბლებული, ჩვეულებრივზე ბევრად პატარა, ლილიპუტი), **bantam** (პატარა ზომისა, მაგრამ ყოჩაღი და ჯანმრთელი, ქონდრის კაცი?) და ა.შ.

ლინგვოკულტუროლოგიური ანალიზის დროს აქცენტი ძირითადად გადატანილია იმაზე, თუ რას ნიშნავს მოცემული ცნება სხვადასხვა ენაში, რას გულისხმობს, რას გამოხატავს; რამდენად განსხვავდება ერთი სამყაროს ენობრივი სურათი მეორე ენის სამყაროს ენობრივი სურათისაგან.

ამრიგად, როგორც სინონიმებზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, ორივე ენაში უნივერსალურია საალერსო მიმართვის ფორმებში გასუბსტანტივებული ზედსართავი სახელებისა და ზოონიმების გამოყენება. თუმცა, ადგილი აქვს ინდივიდუალიზაციასაც, რაც, რა თქმა უნდა, თითოეულის ლინგვოკულტუროლოგიური სპეციფიკიდან გამომდინარეობს. მაგ. სპეციფიკურია ინგლისურში მიმართვები: **sweetie-pie** (ტკბილი ღვეზელი), **bantam** (ბანტამი უკავშირდება შინაური ქათმის მომცრო ჯიშს), **minuscule** - (დამწერლობის ერთგვარი სახეობა, რომელიც ალერსის დროს გამოიყენება, როგორც ძალიან პატარა, უმნიშვნელო), ქართულში - **შენი კუჭისა! მიტირე / მტლად დაგედე / ჭირი მოგჭამე / ჭირი მოგპარე** და ა.შ.

ლიტერატურა:

1. გრიშაშვილი, ი. (1997)., ქალაქური ლექსიკონი, თბილისი, გამომცემლობა სამშობლო.
2. ნეიმანი, ალ. (1951), ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი, თბილისი, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო.
3. ნეიმანი, ალ. (1961), ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი - მეორე შევსებული და შესწორებული გამოცემა, თბილისი, გამომცემლობა საბჭოთა საქართველო.
4. ორბელიანი, ს.ს. (1993)., ლექსიკონი ქართული (ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით მოამზადა, გამოკვლევა და განმარტებათა ლექსიკის საძიებელი დაურთო ილია აბულაძემ), წ. II, თბილისი, გამომცემლობა მერანი.
5. ფოჩხუა, ბ. (1980)., ქართული სინონიმის ლექსიკოგრაფიული საკითხები: იკე, XXII, თბილისი, გამომცემლობა მეცნიერება.

Semantic and Linguo-Cultural Analysis of Synonymic Set for Caress (Based on the Georgian-English synonymic dictionaries)

Tsignadze Shorena

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Abstract

The semantic and Lingo-cultural analysis of the synonymic et for cares is discussed in the article. Georgian and English synonymic dictionaries are used as an analytic source. Studying synonyms has quite a long history. Linguistic observation of such items in different systematic languages is very interesting. We consider the difference which exists in the Georgian and English languages as structural-semantic, as well as linguo-cultural point of views. Synonyms are the part of lexical-semantic system of a language and the main point is shown in their absolute or partial coincidence. Their study allows us to have the access to a huge reserve depictive means of a language and gives us the opportunity to show them in a methodological way, which is “very crucial for learning our mother tongue as well as a foreign language”(Jorjaneli. K. 2006:6).

While making a linguo-cultural analysis, the focus is mainly point on the question of what this notion means in different languages, what does it imply to, how is it expressed by; how does one language differ from another based on their linguistic portraits.

As the observation on synonyms has revealed, the usage of substantial adjectives and zoonyms in the caress-endearament speech is universal for these two languages. Of course, individual words aso participate, which is the result of the linguo-cultural characteristics of each

language. For example, addressing words like the following ones are very specific in English : Sweetie-pie(a sweet patty), bantam(bantam is associated with the breed of a little domestic hen), minuscule (this is one of script varieties. It is used while showing an affection as a sign of something very little, insignificant), and in Georgian we can find - შენი ჭკუისა! (Sheni chkuisa) მიტირე (mitire) / მტლად დაგედე (mtlad gadagede) / ჭირი მოგჭამე(chiri mogchame) / ჭირი მოგპარე (chiri mogpare) and so on.

Key words: Synonyms, semantics, linguo-culture, caress, endearment.